

Marcin Kolemba, Tomasz Bajkowski

Uniwersytet w Białymstoku [m.kolemba@uwb.edu.pl; t.bajkowski@uwb.edu.pl]

Grit jako zasób sprzyjający przestrzeganiu zasad w trakcie pandemii Covid-19 w grupie młodych kobiet i mężczyzn – inspiracje resocjalizacyjne

Abstrakt: W artykule przedstawiono związki uporu (*grit*) oraz jego dwóch aspektów – wytrwałości w wysiłku i spójności zainteresowań ze skłonnością do przestrzegania zasad i zaleceń ustanowionych przez rząd w czasie pandemii Covid-19. Zaprezentowane wyniki bazują na danych zebranych w trakcie badania zrealizowanego w grupie 275 uczniów szkół średnich z obszaru województwa podlaskiego. W badaniu wykorzystano autorski kwestionariusz do pomiaru funkcjonowania młodzieży w czasie pandemii Covid-19 oraz skalę Short Grit Scale (SGS) A. Lee Duckworth w polskiej adaptacji P. Wyszzyńskiej (Wyszzyńska i in. 2017). Uzyskane wyniki wskazują na związki *grit*, a w szczególności wytrwałości w wysiłku ze skłonnością do przestrzegania zaleceń epidemicznych w grupie badanych kobiet. W grupie badanych mężczyzn nie stwierdzono istotnych statystycznie zależności. Sugeruje to, iż czynnik *grit* może być jednym z ważnych zasobów osobistych przyczyniających się do zachowań prospołecznych, który powinien być skapitalizowany w toku działań prewencyjnych i praktyce resocjalizacyjnej adresowanej do grupy młodych kobiet.

Słowa kluczowe: upór, przestrzeganie zasad, resocjalizacja, zachowania prospołeczne, młodzież.

Wprowadzenie

Przestrzeganie zasad jest jednym z podstawowych elementów odpowiadających za efektywne funkcjonowanie w społeczeństwie. Umiejętność przestrzegania

norm społecznych, kulturowych i prawnych jest podstawą skutecznego kooperowania i czerpania korzyści z bycia częścią złożonej społeczności. Młode osoby mające trudności z podporządkowywaniem się zasadom wynikającym z regulacji społecznych i prawnych, często dryfują w kierunku zachowań aspołecznych. Oznacza to, że mogą wejść na drogę przestępstwa i w konsekwencji swoich działań stać się obiektem oddziaływań resocjalizacyjnych. W kontekście działań prewencyjnych i resocjalizacyjnych, którymi obejmuje się osoby młodociane, ważne staje się więc poszukiwanie czynników mogących sprzyjać przestrzeganiu zasad i zwiększających szanse na zachowania prospołeczne. Jednym z takich czynników, którym dotychczas nie poświęcano zbyt wiele uwagi w kontekście resocjalizacyjnym jest upór (*grit*), będący ważnym elementem odpowiadającym za zdolność do radzenia sobie z trudnościami i osiągnięcia długofalowych celów mimo przeciwności.

Czynnik *grit* – aspekt resocjalizacyjny

Pojęcie uporczywości (*grit*) spopularyzowała Angela Lee Duckworth (2007), definiując je jako mieszankę pasji i wytrwałości w dążeniu do realizacji długoterminowych celów. Duckworth interpretuje upór jako konstrukt pozwalający ocenić szanse jednostki na optymalne wykorzystanie jej potencjału. Ponieważ słowo „upór” w języku polskim posiada wiele negatywnych konotacji, czego przejawem są funkcjonujące w mowie potocznej sformułowania, takie jak: „być upartym jak osioł” czy „tkwić w swoim głupim uporze”, dlatego odnosząc się do tego konstruktu będziemy posługiwać się określeniem nie niosącym ze sobą takich obciążeń – „*grit*”.

Na *grit* składają się dwa podstawowe czynniki: wytrwałość w wysiłku (*perseverance of effort* – PE) i spójność zainteresowań (*consistency of interest* – CI). PE określa determinację w pokonywaniu trudności w dążeniu do ambitnych celów, podczas gdy CI kładzie nacisk na koncentrację na konkretnym celu w dłuższym czasie (Duckworth, Quinn 2009). W świetle badań realizowanych na całym świecie w ostatnich latach, *grit* wyrósł na silny predyktor osiągnięć zarówno w przestrzeni edukacyjnej, jak i zawodowej. Konstrukt ten pozwala przewidywać osiągnięcia szkolne, jest także powiązany z satysfakcją z pracy wśród młodzieży i dorosłych oraz uogólnionym poczuciem skuteczności (Credé i in. 2017). W wielu badaniach dowiedziono też związki *grit* z satysfakcją z życia, pozytywnymi emocjami oraz dobrostanem psychicznym (Datu i in 2016; Datu, Yuen i in. 2018; Vainio, Daukantaitė 2016). Należy jednak pamiętać, że *grit* jest przede wszystkim elementem bezpośrednio określającym wytrwałość w realizowaniu trudnych zadań, takich jak stosowanie się do zasad i wymogów nawet jeśli są one trudne lub obciążające, co czyni z niego zmienną mogącą mieć bezpośrednie przełożenie na zachowania prospołeczne. Niezwykle istotne są też wnioski płynące z szeregu badań, wskazujące na to, że *grit* jest konstruktem plastycznym, który podle-

ga modyfikacjom, co zwiększa jego użyteczność w kontekście resocjalizacyjnym (Kirchgasler 2018; Shechtman i in. 2013).

Kluczowe czynniki istotne w procesie resocjalizacji

Jednym z najistotniejszych celów resocjalizacji jest optymalizacja relacji człowieka ze środowiskiem. Sukces tego procesu zależy jednak od obszernej grupy czynników. Tradycyjne umiejscowienie działań resocjalizacyjnych w paradygmacie funkcjonalno-strukturalnym i dążenie do uzyskania efektu dobra społecznego spowodowało proces resocjalizacji do zadania przekształcania osobowości wychowanka w kierunku społecznie pożądanym (Pytko 2005). Zmiany społeczno-kulturowe oraz zarysowane współczesne tendencje panujące w naukach społecznych, przekierowały środek ciężkości oddziaływań wychowawczych w procesie resocjalizacyjnym w stronę próby osiągnięcia homeostazy pomiędzy resocjalizowanym podmiotem a jego środowiskiem, tak, by obie strony czerpały z tego równoważne korzyści (Jaworska 2012, s. 25). Oddziaływanie resocjalizacyjne bowiem ma na celu umożliwienie poprawnego funkcjonowania w powszechnie akceptowanych rolach życiowych i społecznych (Konopczyński 2014, s. 9).

Pierwszym ważnym czynnikiem efektywności procesu resocjalizacji jest rzetelnie postawiona diagnoza osobowości podmiotu, uwzględniająca całe spektrum uprzednich wpływów, co skutkuje adekwatnym sposobem projektowania oddziaływań i przewidywaniem potencjalnych zmian, korzystając z zasobów jednostki (Pospiszyl 2007; Wysocka 2008). Innym czynnikiem najczęściej wymienianym w kontekście skuteczności omawianego procesu jest brak podatności osoby resocjalizowanej na przestępstwa (Bartkowicz 2008; Opora 2012; Urban 2008). Ważna, z punktu widzenia efektywności procesu, jest uświadomiona i zinternalizowana motywacja do zmiany resocjalizowanego człowieka, która przekłada się na większą trwałość osiągniętych zmian i poczucie zobowiązania w przestrzeganiu zasad (Kozaczuk 2009; Szymanowska 2003). Pożądana zmiana zależy również od możliwości wytworzenia odpowiedniej relacji pomiędzy realizatorami procesu resocjalizacji a odbiorcą tego procesu (Jaworska 2012; Szałański 2008). Inne przytaczane w literaturze przedmiotu czynniki mieszczą się w przestrzeni predyktorów sytuacyjnych, społeczno-kulturowych oraz biologicznych i osobowościowych samego podmiotu oddziaływań (Fidelus 2012; Pytko 2005).

Czynnikiem niewątpliwie różnicującym zarówno etiologię oraz specyfikę zachowań przestępczych, jak i proces resocjalizacji, jest płeć. Badania i analizy opisujące różnice płci i ukazujące specyfikę nieprzystosowania społecznego dziewcząt i chłopców oraz przestępczości kobiet i mężczyzn dotyczą w większości aspektu ilościowego. W literaturze przedmiotu zależności między płcią a przestępczością badane są w trzech kontekstach: występowania różnic płciowych między sprawcami przestępstw, podatności na stanie się ofiarą przestępstwa oraz zróżnicowa-

nej reakcji systemu sprawiedliwości karnej w zależności od płci sprawcy (Błachut 2001). Znajomość specyficznych czynników składających się na patomechanizm procesu wykolejenia społecznego chłopców i dziewcząt stanowić powinna podstawę do podejmowania zróżnicowanych oddziaływań resocjalizacyjnych. Istotne jest uwzględnianie specyficznych doświadczeń i potrzeb oraz interesów, często odmiennych w przypadku młodych kobiet i mężczyzn. W praktyce resocjalizacyjnej widać natomiast pewne tendencje do zwracania większej uwagi na rozwijanie cech społecznych sprzyjających niezależności, asertywności i poczuciu własnej wartości wśród nieprzystosowanych chłopców niż wśród dziewcząt (Szczepanik 2010). Takie stronnicze wykorzystywanie stereotypów płci nie sprzyja procesom socjalizacji i buduje antagonistyczne nastawienie pomiędzy kobietami i mężczyznami. Warto więc uwzględnić czynnik płci w toku procesów resocjalizacyjnych, ale w sposób akceptujący te różnice i wydobywający zasoby tkwiące w różnorodności wzorców zachowań kobiet i mężczyzn.

Poprawiając skuteczność procesów resocjalizacyjnych nie powinno się koncentrować uwagi jedynie na deficytach jednostki, ale również (a może przede wszystkim) na możliwościach i potencjałach rozwojowych, ułatwiających jej dobre funkcjonowanie. To warunek uzyskania wcześniej wspomnianej homeostazy pomiędzy dobrostanem jednostki będącym w zgodzie z wymaganiami otoczenia społecznego. Naprzeciw takiemu ujęciu procesów ponownej socjalizacji wychodzi m.in. koncepcja *resilience*, która w polskim opracowaniu przyjmuje postać przeżności (Jarczyńska 2011), odporności (Opora 2009) czy rezyliencji (Junik 2011). Sprężystość ta jest traktowana jako siła psychiczna albo zdolność człowieka do mobilizowania sił w niesprzyjających okolicznościach i niepowodzeniach. Jest to więc zdolność jednostki do efektywnego radzenia sobie ze stresem i niezwykłą, ze względu na wiek i okoliczności, psychologiczną siłą wywieraną na zewnątrz, na niekorzystne okoliczności. Pozytywna adaptacja, a więc uzyskanie oczekiwanego poziomu pozytywnego przystosowania społecznego, wymaga osiągnięcia przez jednostkę punktu krytycznego, od którego możliwe jest odbicie i zmiana kierunku socjalizacji z negatywnego na pozytywny. Jak dowodzą badania, *resilience* jest jednym z istotnych zasobów osobistych jednostki, warunkującym radzenie sobie ze stresem i skuteczną adaptację do obciążających wymogów środowiska (Konaszewski, Kolemba i in. 2019; Konaszewski, Niesiołędzka i in. 2019; Ogińska-Bulik, Zadworna-Cieślak 2015). *Resilience* oznacza też zdolność przetrwania w sytuacji przeciwności lub odbicie się od negatywnych doświadczeń, pozwalające na nadanie pozytywnego kierunku własnemu rozwojowi. Mówi się w takim przypadku o procesach ochronnych, w których jednostki realizują pozytywną adaptację mimo dotkliwych nieszczęść lub traumy (Urban 2012).

Nie mniej istotnym zasobem, który potencjalnie mógłby być spożytkowany w toku procesu resocjalizacji, czy też działań prewencyjnych, jest omawiany w tym artykule *grit*. Zarówno wytrwałość w wysiłku, jak i spójność zainteresowań, pozwalają jednostkom przechodzącym ponowną socjalizację wykrystalizować

jasny cel (pomimo doświadczania przeciwności) oraz znaleźć siłę i determinację do stopniowego, czasem mocno odwleczonego w czasie, dochodzenia do jego realizacji.

Badania własne

Przesłanki teoretyczne dotyczące konstruktów *grit* wskazują na jego potencjalny związek ze skłonnością do stosowania się do zasad, szczególnie w sytuacjach, gdy długotrwałe ich przestrzeganie wiąże się z trudnościami i istotnymi dla jednostki obciążeniami. Zasady i zalecenia narzucone społeczeństwu przez rząd w okresie pandemii są w istocie zbiorem zachowań prospołecznych, mających na celu ograniczenie rozprzestrzeniania się choroby wywoływanej przez koronawirus Covid-19. Jednak w tym przypadku zachowywanie się w sposób prospołeczny, a więc ich przestrzeganie w dłuższym czasie, dla większości społeczeństwa jest niedogodnością i obciążeniem, co stwarza możliwość do empirycznego zweryfikowania znaczenia czynnika *grit* dla przestrzegania zasad w tego typu trudnej sytuacji.

Celem badania było eksplorowanie związków *grit* ze skłonnością do przestrzegania zasad wśród adolescentów oraz młodych kobiet i mężczyzn. Analizy statystyczne zostały wykonane z wykorzystaniem pakietu IBM SPSS Statistics 26.

Uczestnicy i przebieg badania

Badanie zrealizowano na próbie 275 uczniów szkół średnich z Białegostoku i Bielska Podlaskiego wiosną 2020 roku, w okresie pierwszej dużej fali zachorowań spowodowanych koronawirusem Covid-19 i towarzyszących jej rządowych obostrzeń. Uczniowie byli w wieku od 16 do 19 lat. W badaniu wzięły udział 163 kobiety i 112 mężczyzn. Rozkład wieku, oraz miejsce zamieszkania osób badanych przedstawiono w tabelach 1 i 2.

Tabela 1. Wiek badanych

		Częstość	Procent
Ważne	16	104	37.8
	17	94	34.2
	18	61	22.2
	19	16	5.8
	ogółem	275	100.0

Tabela 2. Miejsce zamieszkania

		Częstość	Procent
Ważne	wieś	98	35.6
	średnia miejscowość – miasto do 200 tys.	78	28.4
	miasto powyżej 200 tys.	99	36.0
	ogółem	275	100.0

Badanie zostało zrealizowane za pośrednictwem Internetu z wykorzystaniem narzędzia Google Forms. Link do badania był przesyłany przez nauczycieli przy pomocy wykorzystywanych w szkole platform do nauczania zdalnego, takich jak Librus Synergia czy Microsoft Teams. Wystąpiono formalnie o zgodę dyrekcji szkół na przesłanie linku do badania. Osobom badanym zapewniono pełną anonimowość, a udział w badaniu był dobrowolny.

Narzędzia

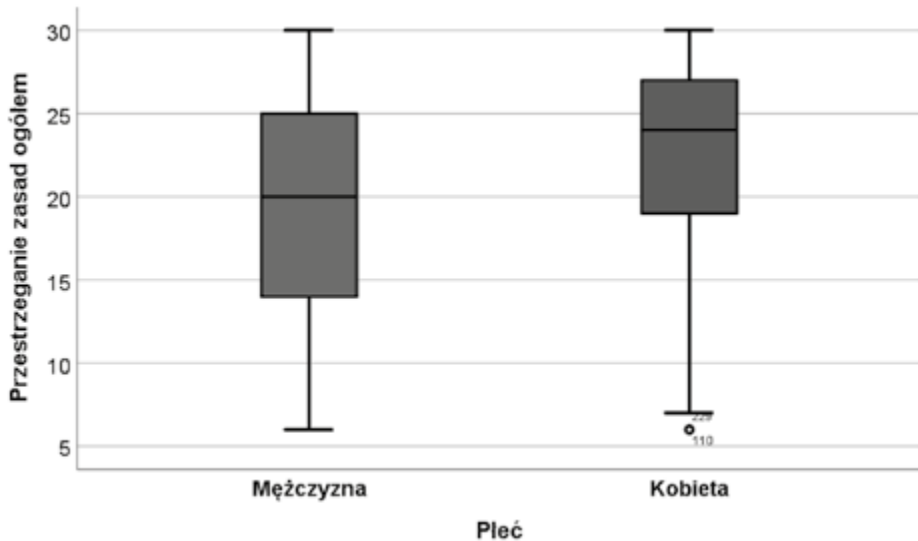
W badaniu wykorzystano skalę Short Grit Scale (SGS) Duckworth (polska adaptacja Wyszyńska i in. (2017) oraz autorski kwestionariusz do pomiaru funkcjonowania młodzieży w czasie pandemii Covid-19. Wyniki zaprezentowane w artykule dotyczą części związanej z przestrzeganiem zasad związanych z bezpieczeństwem epidemicznym podczas pandemii Covid-19 kwestionariusza. W części tej badani ustosunkowywali się do stwierdzeń dotyczących przestrzegania konkretnych zaleceń związanych z bezpieczeństwem epidemicznym na pięciostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało, iż osoba badana w ogóle nie zgadza się z danym stwierdzeniem, a 5 – że w pełni z danym stwierdzeniem się zgadza.

Short Grit Scale (SGS) w polskiej adaptacji (Wyszyńska i in. 2017) składa się z ośmiu stwierdzeń, do których osoba badana ustosunkowuje się na pięciostopniowej skali, gdzie 1 oznacza – w ogóle do mnie nie pasuje, a 5 – w pełni do mnie pasuje. Krótka skala *grit* pozwala na obliczenie ogólnej wartości *grit*, oraz wartości dwóch czynników wchodzących w skład tego konstrukt: wytrwałości w wysiłku (*perseverance of effort* – PE) i spójności zainteresowań (*consistency of interest* – CI). Autorzy polskiej adaptacji wykorzystując konfirmacyjną analizę czynnikową potwierdzili dwuwymiarową strukturę *grit*, oraz satysfakcjonującą rzetelność i trafność zewnętrzną skali.

Wyniki badań

Na podstawie odpowiedzi dotyczących sześciu różnych zachowań związanych ze stosowaniem się do zaleceń rządu, obliczono sumaryczny ogólny wskaźnik

przestrzegania zasad w trakcie pandemii Covid-19. Na poniższym wykresie skrzynkowym przedstawiono rozkład wyników w grupie młodych kobiet (N = 163) i mężczyzn (N = 112). Widoczna różnica pomiędzy medianą w obu grupach (mężczyźni – 20 pkt; kobiety – 24 pkt) oraz to, że wśród kobiet tylko w dwóch przypadkach osiągnięto najniższy możliwy wynik oznaczający zupełny brak stosowania się do zaleceń, wskazuje na ogólną większą skłonność kobiet do stosowania się do zasad w okresie pandemii Covid-19.

Wykres 1. Rozkład wyników przestrzegania zasad ogółem w trakcie pandemii Covid-19 w grupie młodych kobiet (N = 163) i mężczyzn (N = 112).

W celu zweryfikowania związków poszczególnych aspektów *grit* z przestrzeganiem zasad ogółem, w grupie uczniów – młodych kobiet i mężczyzn, przeprowadzono analizę korelacji z podziałem na płeć, której wyniki prezentuje tabela 3. Warto odnotować, że *grit* wykazuje pozytywną korelację z przestrzeganiem zasad ogółem tylko w grupie uczennic: w przypadku ogólnego wskaźnika *grit* ($r = 0,24$; $p < 0,01$) oraz w przypadku wytrwałości w wysiłku ($r = 0,26$; $p < 0,01$).

Tabela 3. Korelacja *grit* z przestrzeganiem zasad ogółem w trakcie pandemii Covid-19 w grupie młodych kobiet (N = 163) i mężczyzn (N = 112)

		Grit	Grit – spójność zainteresowań	Grit – wytrwałość w wysiłku
Przestrzeganie zasad ogółem	mężczyźni	-.01	-.07	.05
	kobiety	.24**	.15	.26**

** . korelacja istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie).

Aby uzyskać głębszy wgląd w dane, przystąpiono do analiz weryfikujących związku *grit* i jego składowych z przestrzeganiem różnych zasad wprowadzonych w przestrzeni publicznej w okresie pandemii. W celu wychwycenia możliwych różnic pomiędzy płciami, przeprowadzono analizę korelacji składowych *grit* z przestrzeganiem poszczególnych zasad narzuconych w okresie pierwszej fali zachorowań spowodowanych Covid-19. Tabela 4 prezentuje zestawienie korelacji *grit* z przestrzeganiem zasad w trakcie pandemii w grupie młodych kobiet (N = 163) i mężczyzn (N = 112).

Tabela 4. Korelacja *grit* z przestrzeganiem zasad w trakcie pandemii Covid-19 w grupie młodych kobiet (N = 163) i mężczyzn (N = 112)

		Staram się ściśle przestrzegać zaleceń związanych z bezpieczeństwem epidemicznym:					
		Noszę maseczkę w miejscach publicznych	Przestrzegam zachowywania bezpiecznej odległości od innych	Myję/dezynfekuję regularnie ręce, podczas pobytu poza domem	Unikam niepotrzebnych wyjść z domu	Ograniczy(a)m bezpośrednie kontakty ze znajomymi	Ograniczy(a)m bezpośrednie kontakty z dalszą rodziną (nie dotyczy najbliższych członków rodziny: mama, tata, brat, siostra)
<i>Grit</i>	ogółem	.03	.12	.00	.15	.11	.04
	mężczyźni	-.07	.02	-.04	.03	.02	.01
	kobiety	.20**	.25**	.10	.29**	.20*	.10
<i>Grit</i> – spójność zainteresowań	ogółem	-.02	.06	-.033	.06	.08	-.01
	mężczyźni	-.09	-.05	-.04	-.05	-.06	-.03
	kobiety	.11	.18*	.01	.18*	.17*	.03
<i>Grit</i> – wytrwałość w wysiłku	ogółem	.07	.14*	.04	.19**	.11	.08
	mężczyźni	-.02	.09	-.02	.01	.08	.04
	kobiety	.25**	.23**	.17**	.31**	.17	.15

** Korelacja istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie); *Korelacja istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie)

Związek *grit* z przestrzeganiem zaleceń epidemicznych w całej grupie uczniów zaobserwowano tylko w przypadku jednego z jego czynników – wytrwałości w wysiłku. Czynniki te pozytywnie koreluje z zachowywaniem bezpiecznej

odległości od innych ($r = 0,14$; $p < 0,05$) oraz unikaniu niepotrzebnych wyjść z domu ($r = 0,19$; $p < 0,01$). Przy podziale na płeć, obydwie grupy znacznie się różnicują. W grupie mężczyzn ($N = 112$) *grit* nie wykazuje żadnych związków ze skłonnością do przestrzegania zaleceń epidemicznych. W grupie kobiet ($N = 163$) istotne zależności pojawiają się w przypadku związków *grit* z zaleceniami dotyczącymi noszenia maseczek w miejscach publicznych ($r = 0,20$; $p < 0,01$), przestrzeganiem zachowywania bezpiecznej odległości od innych ($r = 0,25$; $p < 0,01$), unikaniem niepotrzebnych wyjść z domu ($r = 0,29$; $p < 0,01$) i ograniczaniem bezpośredniego kontaktu ze znajomymi ($r = 0,20$; $p < 0,05$). Spójność zainteresowań jest czynnikiem, który istotnie koreluje z przestrzeganiem zachowywania bezpiecznej odległości od innych ($r = 0,18$; $p < 0,05$), unikaniem niepotrzebnych wyjść z domu ($r = 0,18$; $p < 0,05$) i ograniczaniem bezpośredniego kontaktu ze znajomymi ($r = 0,17$; $p < 0,05$). Wytrwałość w wysiłku wykazuje pozytywną korelację w grupie kobiet z takim zachowaniem, jak: noszenie maseczki w miejscach publicznych ($r = 0,25$; $p < 0,01$), przestrzeganie zachowywania bezpiecznej odległości od innych ($r = 0,23$; $p < 0,01$), regularne mycie rąk lub ich dezynfekcja podczas pobytu poza domem ($r = 0,17$; $p < 0,01$) i unikanie niepotrzebnych wyjść z domu ($r = 0,31$; $p < 0,01$).

W toku dalszej analizy sprawdzono związki *grit* z przestrzeganiem zasad, z uwzględnieniem podziału na płeć i wiek. W grupie mężczyzn nie stwierdzono żadnych istotnych statystycznie zależności. Otrzymane wyniki dla kobiet przedstawia tabela 5. Ze względu na małą liczebność kobiet w wieku 19 lat, na potrzeby analizy stworzono grupę kobiet pełnoletnich, łącząc osoby w wieku 18 i 19 lat.

Związki *grit* z przestrzeganiem zaleceń związanych z bezpieczeństwem epidemicznym okazały się istotne w przypadku pięciu z sześciu zaleceń w grupie kobiet w wieku 17 lat: noszenie maseczki w miejscach publicznych ($r = 0,31$; $p < 0,05$), przestrzeganie zachowywania bezpiecznej odległości od innych ($r = 0,41$; $p < 0,01$), unikanie niepotrzebnych wyjść z domu ($r = 0,47$; $p < 0,01$), ograniczanie bezpośredniego kontaktu ze znajomymi ($r = 0,33$; $p < 0,01$) oraz ograniczanie bezpośredniego kontaktu z dalszą rodziną ($r = 0,33$; $p < 0,01$). W grupach 16-latek i uczennic pełnoletnich nie zaobserwowano istotnych związków *grit* z przestrzeganiem zaleceń.

Spójność zainteresowań również wykazuje pozytywną korelację z zasadami jedynie w grupie 17-latek. W tym przypadku dotyczy trzech zaleceń: przestrzegania zachowywania bezpiecznej odległości od innych ($r = 0,35$; $p < 0,01$), unikania niepotrzebnych wyjść z domu ($r = 0,36$; $p < 0,01$) i ograniczania bezpośredniego kontaktu ze znajomymi ($r = 0,41$; $p < 0,01$).

W przypadku wytrwałości w wysiłku pozytywny związek z przestrzeganiem zasad zaobserwowano w grupach 16- i 17-latek. W grupie wiekowej 16 lat: przestrzeganie zachowywania bezpiecznej odległości od innych ($r = 0,30$; $p < 0,05$), regularne mycie/dezynfekcja rąk podczas pobytu poza domem ($r = 0,30$; $p < 0,05$) i unikanie niepotrzebnych wyjść z domu ($r = 0,31$; $p < 0,05$). W grupie wiekowej

17 lat: noszenie maseczki w miejscach publicznych ($r = 0,30$; $p < 0,05$), przestrzeganie zachowywania bezpiecznej odległości od innych ($r = 0,29$; $p < 0,05$), unikanie niepotrzebnych wyjść z domu ($r = 0,39$; $p < 0,01$) oraz ograniczanie bezpośredniego kontaktu z dalszą rodziną ($r = 0,30$; $p < 0,05$).

Tabela 5. Korelacja *grit* z przestrzeganiem zasad w trakcie pandemii Covid-19 wśród młodych kobiet z różnych grup wiekowych (16 lat – $N = 60$; 17 lat – $N = 65$; 18 i 19 lat – $N = 38$)

		Staram się ściśle przestrzegać zaleceń związanych z bezpieczeństwem epidemicznym:					
		Noszę maseczkę w miejscach publicznych	Przestrzegam zachowywania bezpiecznej odległości od innych	Myję/dezynfekuję regularnie ręce, podczas pobytu poza domem	Unikam niepotrzebnych wyjść z domu	Ograniczyłem bezpośrednie kontakty ze znajomymi	Ograniczyłem bezpośrednie kontakty z dalszą rodziną (nie dotyczy najbliższych członków rodziny: matka, tata, brat, siostra)
<i>Grit</i>	16	.16	.20	.17	.23	.12	-.12
	17	.31*	.41**	.13	.47**	.33**	.33**
	18+19	.11	.04	-.02	.13	.02	.04
<i>Grit</i> – spójność zainteresowań	16	.05	.06	.01	.08	.01	-.20
	17	.22	.35**	.08	.36**	.41**	.24
	18+19	.06	.06	-.01	.08	-.05	.01
<i>Grit</i> – wytrwałość w wysiłku	16	.23	.30*	.30*	.31*	.27	.04
	17	.30*	.29*	.15	.39**	.04	.30*
	18+19	.12	-.01	-.02	.15	.09	.06

** Korelacja istotna na poziomie 0.01 (dwustronnie); *Korelacja istotna na poziomie 0.05 (dwustronnie)

Dyskusja wyników

Sytuacja obostrzeń narzuconych przez rząd w okresie pandemii Covid-19 stworzyła naturalną okazję do zweryfikowania związków czynnika *grit* ze skłonnością do przestrzegania zasad wśród młodych ludzi. Przestrzeganie zasad epidemicznych w sytuacji realnego zagrożenia ze strony koronawirusa dla życia i zdrowia wielu osób, jest w istocie przejawem zachowań prospołecznych, troski nie tylko o siebie, ale także o innych. Zdolność do współpracy w ramach systemu społecznego jest jednym z elementów dobrze rozwiniętej, prospołecznej osobowości (Kroeber 2012). Równocześnie narzucone ogólnie zasady przez wiele osób są interpretowane jako uciążliwe i trudne do przestrzegania w dłuższym czasie. W przypadku młodych ludzi pojawia się dodatkowy aspekt sprzyjający lekceważeniu zasad, związany z poczuciem braku realnego zagrożenia („to mnie nie dotyczy”, „jestem młody i zdrowy”, „jeśli zachoruję to przejdę wirusa łagodnie” itp.). *Grit*, jako czynnik determinujący wytrwałość w dążeniu do celu, czyli w istocie sprzyjający podtrzymaniu realizacji podjętych działań pomimo zniechęcenia, napotykanym trudności czy obciążeniom związanych z ich realizacją, jest ważnym zasobem osobistym, a jego znaczenie dla skutecznego funkcjonowania jednostki podkreślają badania w licznych obszarach (Datu, King i in. 2018; Eskreis-Winkler i in. 2014; Tang i in. 2019; Vainio, Daukantaitė 2016). Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że własność ta może przekładać się również na skłonność jednostki do podporządkowywania się zasadom i utrzymania ich, szczególnie, gdy są one obciążające z punktu widzenia tej jednostki. Jak pokazują wyniki przeprowadzonych analiz, *grit* okazał się istotnie powiązany ze skłonnością do przestrzegania zasad jedynie w grupie badanych kobiet. W przypadku mężczyzn żadne istotne różnice nie zostały wykazane. Może to oznaczać, że *grit* jest mediatorem, którego oddziaływanie na zachowanie zaznacza się w tego typu sytuacji jedynie w grupie kobiet. Jednak ten wniosek wymaga dalszych badań i analiz.

Ważne spostrzeżenia płyną też z analizy wyników związanych ze skłonnością do przestrzegania zasad w poszczególnych grupach wiekowych. W grupie 16-latek zaobserwowano istotne związki wytrwałości w wysiłku ze skłonnością do przestrzegania zaleceń, które dla tej grupy wiekowej mogą być szczególnie uciążliwe: unikanie niepotrzebnych wyjść z domu i zachowywanie bezpiecznego dystansu od innych (utrudnienia w kontaktach z grupą rówieśniczą) czy regularne mycie rąk podczas pobytu poza domem (dodatkowa trudność przy spotkaniach poza domem – np. ciągła konieczność dbania o posiadanie przy sobie środków dezynfekujących). W grupie 17-latek wyraźnie zaznaczają się związki *grit* i obu jego aspektów, wytrwałości w wysiłku i spójności zainteresowań z tendencją do przestrzegania większości epidemicznych zasad i zaleceń. Jest to zgodne z doniesieniami mówiącymi o tym, że *grit* jest konstruktem plastycznym, rozwijającym się w okre-

sie dzieciństwa i adolescencji (Kirchgasler 2018; Shechtman i in. 2013) i może wskazywać na większą „krystalizację” obydwu aspektów *grit* u starszych adolescentów. W przypadku grupy kobiet pełnoletnich, w wieku 18 i 19 lat, wszystkie zaobserwowane w młodszych wiekowo grupach związki *grit* z przestrzeganiem zasad zanikają. Brak związków *grit* z zachowaniem prospołecznym w przypadku osób pełnoletnich, może wynikać z relatywnie małej liczebności grupy badanych w tym wieku (N = 38), lub z efektu „zachtłysnięcia się” dorosłością i możliwością samodecydowania przez młodych dorosłych. Efekt ten może przekładać się na tymczasowy spadek skłonności do podporządkowywania się narzucanym odgórnie zasadom.

Niemniej jednak, w świetle powyższych wyników, czynnik *grit* wydaje się istotnym konstruktem z punktu widzenia działań prewencyjnych kierowanych do dzieci i młodzieży, a także działań resocjalizacyjnych, w szczególności tych, które są ukierunkowane na grupę młodych kobiet.

Zakończenie

Czynnik *grit* jest własnością jednostki, którą można kształtować już w okresie dzieciństwa, a pracę nad jego aspektami – wytrwałością w wysiłku i spójnością zainteresowań – intensyfikować w okresie adolescencji. Działania mające na celu rozwój *grit*, w istotny sposób mogą przełożyć się na skłonność do zachowań prospołecznych, przede wszystkim na stosowanie zasad i norm prawnych w grupie dziewcząt i młodych kobiet. Podczas działań resocjalizacyjnych kierowanych do tej grupy, istotne znaczenie może mieć w szczególności praca nad wytrwałością w wysiłku. Jako że czynnik ten zwiększa szansę na długoterminowe podporządkowanie się zasadom i ogólnie przyjętym normom w sytuacji, kiedy mają one obciążający charakter dla jednostki, może odgrywać ważną rolę podczas przewidywania jej szans na trwały powrót na łono społeczeństwa. Zaprezentowane wyniki mogą też być inspiracją do dalszych badań, eksplorujących potencjalną użyteczność *grit* w procesie tworzenia rozwiązań profilaktycznych i interwencyjnych oraz w programach resocjalizacji kierowanych do młodych mężczyzn.

Abstract: Grit as a resource conducive to compliance with the rules during the Covid-19 pandemic in the group of young women and men – resocialization inspirations

The article presents connections of grit and its two factors – perseverance of effort and consistency of interests, with a propensity to follow the rules and recommendations established by the government during the Covid-19 pandemic. The presented results are based on data collected during the study carried out in a group of 275 secondary school students from the Podlaskie Voivodeship. Research tools included an original questionnaire for the functioning of youth during the Covid-19 pandemic and the Short Grit Scale (SGS) by A. Lee Duckworth

in the Polish adaptation of P. Wszyńska (Wszyńska et al., 2017). The results found on the correlation of grit and in particular perseverance of effort, with following to the epidemic recommendations in the group of studied female. In the group of male respondents, differences were statistically irrelevant. This suggests that the grit factor may be one of the important personal resources supporting the pro-social behavior of female, which should be capitalized in the course of preventive activities and resocialization practice addressed to the group of young women.

Key words: grit, adherence to rules, resocialization, pro-social behavior, youth.

Bibliografia

- [1] Bartkowicz Z., 2008, *Skuteczna resocjalizacja w perspektywie aksjologicznej i pomiarowej*, [w:] *Skuteczna resocjalizacja. Doświadczenia i propozycje*, (red.) Z. Bartkowicz, A. Węgliński, Lublin.
- [2] Błachut J., 2001, *Płec a przestępczość*, [w:] *Nauka wobec przestępczości. Księga ku czci Prof. T. Hanauska*, (red.) J. Błachut, M. Szewczyk, J. Wójcikiewicz, Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Kraków.
- [3] Credé M., Tynan M.C., Harms P.D., 2017, *Much ado about grit: A meta-analytic synthesis of the grit literature*, „Journal of Personality and Social Psychology”, 113(3), 492–511, <https://doi.org/10.1037/pspp0000102>.
- [4] Datu J.A., King R.B., Valdez J.P., Eala M.S.M., 2018, *Grit is Associated with Lower Depression via Meaning in Life among Filipino High School Students*, „Youth & Society”, <https://doi.org/10.1177/0044118X18760402>
- [5] Datu J.A., Valdez J.A., King R.B., 2016, *Perseverance Counts but Consistency Does Not! Validating the Short Grit Scale in a Collectivist Setting*, „Current Psychology”, 35(1), 121–130, <https://doi.org/10.1007/s12144-015-9374-2>.
- [6] Datu J.A., Yuen M., Chen G., 2018, *The triarchic model of grit is linked to academic success and well-being among Filipino high school students*, „School Psychology Quarterly”, 33(3), 428–438, <https://doi.org/10.1037/spq0000234>.
- [7] Duckworth A.L., Peterson C., Matthews M.D., Kelly D.R., 2007, *Grit: Perseverance and passion for long-term goals*, „Journal of Personality and Social Psychology”, 92(6), 1087–1101, <https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.6.1087>.
- [8] Duckworth, A. L., & Quinn, P. D. (2009). Development and validation of the short grit scale (grit-s). *Journal of Personality Assessment*, 91(2), 166–174. <https://doi.org/10.1080/00223890802634290>
- [9] Eskreis-Winkler L., Duckworth A.L., Shulman E.P., Beal S., 2014, *The grit effect: Predicting retention in the military, the workplace, school and marriage*, „Frontiers in Psychology”, 5, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00036>.
- [10] Fidelus A., 2012, *Determinanty readaptacji społecznej skazanych*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa.
- [11] Jarczyńska J., 2011, *Wspomaganie procesu budowania prężności u dzieci i młodzieży zagrożonej rozwojem zespołu zachowań problemowych poprzez wzmacnianie relacji z rodzicami*, [w:] *Resilience: teoria, badania, praktyka*, (red.) W. Junik, Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia, Warszawa.
- [12] Jaworska A., 2012, *Leksykon resocjalizacji*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Warszawa.

- [13] Junik W., 2011, *Zjawisko resilience – wybrane problemy metodologiczne*, [w:] *Resilience: teoria, badania, praktyka*, (red.) W. Junik, Wydawnictwo Edukacyjne Parpamedia, Warszawa.
- [14] Kirchgasser Ch., 2018, *True Grit? Making a Scientific Object and Pedagogical Tool*, „American Educational Research Journal”, 55(4), 693–720, <https://doi.org/10.3102/0002831217752244>.
- [15] Konaszewski K., Kolemba M., Niesiołbódzka M., 2019, *Resilience, sense of coherence and self-efficacy as predictors of stress coping style among university students*, „Current Psychology”, <https://doi.org/10.1007/s12144-019-00363-1>.
- [16] Konaszewski K., Niesiołbódzka M., Kolemba M., 2019, *Social and personal resources and adaptive and non-adaptive strategies for coping with stress in a group of socially maladjusted youths*, „European Journal of Criminology”, <https://doi.org/10.1177/1477370819895977>.
- [17] Nonopczyński M., 2014, *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę działań kreujących*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Warszawa.
- [18] Kozaczuk F., 2009, *Determinanty skutecznej resocjalizacji w opinii skazanych i wychowawców*, [w:] *Prawne i socjokulturowe uwarunkowania profilaktyki społecznej i resocjalizacji*, (red.) F. Kozaczuk, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 318–330.
- [19] Kroeber H.L., 2012, *Osobowość prospołeczna – dlaczego zachowanie zorientowane na współpracę i normę stanowi o normalności?*, „Psychiatria po Dyplomie”, 9(1), 33–38.
- [20] Ogińska-Bulik N., Zadworna-Cieślak M., 2015, *Rola prężności psychicznej w radzeniu sobie ze stresem związanym z egzaminem maturalnym*, „Przegląd Badań Edukacyjnych”, 2(19), 7, <https://doi.org/10.12775/PBE.2014.019>.
- [21] Opora R., 2009, *Ewolucja niedostosowania społecznego jako rezultat zmian w zakresie odporności psychicznej i zniekształceń poznawczych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- [22] Opora R., 2012, *Kierunki współczesnych badań nad efektywnością oddziaływań resocjalizacyjnych*, „Probacja”, 3, 67–81.
- [23] Pospiszyl K., 2007, *Plusy i minusy współczesnych oddziaływań resocjalizacyjnych*, [w:] *Postępy resocjalizacji i profilaktyki społecznej*, (red.) A. Rejzner, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji UW, Warszawa, s. 21–25.
- [24] Pytka L., 2005, *Pedagogika resocjalizacyjna: Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa.
- [25] Shechtman N., DeBarger A.H., Dornsife C., Rosier S., Yarnall L., 2013, *Promoting grit, tenacity, and perseverance: Critical factors for success in the 21st century*, United States Department of Education, Office of Educational Technology.
- [26] Szałański J., 2008, *Kryteria i mierniki efektywności resocjalizacji*, [w:] *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych*, (red.) F. Kozaczuk, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 21–28.
- [27] Szczepanik R., 2010, *„Płeć” resocjalizacji. Typ narracji w kształceniu pedagogów resocjalizacyjnych*, „Kultura i Edukacja”, 2 (76).
- [28] Szymanowska A., 2003, *Więzienie i co dalej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- [29] Tang X., Wang M.J.J., Salmela-Aro K., 2019, *Building Grit: The Longitudinal Pathways between Mindset, Commitment, Grit, and Academic Outcomes*, „Journal of Youth and Adolescence”, 48(5), 850–863, <https://doi.org/10.1007/s10964-019-00998-0>.

- [30] Urban B., 2008, *Ocena rezultatów resocjalizacji*, [w:] *Resocjalizacja*, t. 1: *Teoria i praktyka pedagogiczna*, (red.) J.M. Stanik, B. Urban, PWN, Warszawa.
- [31] Urban B., 2012, *Agresja młodzieży i odrzucenie rówieśnicze*, PWN, Warszawa.
- [32] Vainio M.M., Daukantaitė D., 2016, *Grit and Different Aspects of Well-Being: Direct and Indirect Relationships via Sense of Coherence and Authenticity*, „*Journal of Happiness Studies*”, 17(5), 2119–2147, <https://doi.org/10.1007/s10902-015-9688-7>.
- [33] Wysocka E., 2008, *Diagnoza w resocjalizacji*, PWN, Warszawa.
- [34] Wyszyńska P., Ponikiewska K., Karaś D., Najderska M., Rogoza R., 2017, *Psychometric Properties of the Polish Version of the Short Grit Scale*, „*Polish Psychological Bulletin*”, 48(2), 229–236, <https://doi.org/10.1515/ppb-2017-0026>.